

BİLGİ TOPLUMUNDA KÜTÜPHANELER VE ABD'DEKİ URBANA FREE LIBRARY ÖRNEĞİ

Mehmet Akif ÇAKIRER*

Giriş

Globalleşme kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte, dünya ekonomisinde kalite, rekabet ve fiyat gibi faktörlerin önemi artmıştır. Bilişim teknolojilerinin gelişmesi, gümrük duvarlarının kalkması ve uluslararası ticaretin tümüyle serbestleştirilmesi çalışmalarıyla birlikte, dünya ekonomisinde yoğun bir rekabet gözlenmektedir.

Bilişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler, ekonomiyi, eğitimi, tüketici davranışlarını ve hayatımızı derinden etkilemiştir. İnternetle birlikte insanlar, sanal ortamda bilgileri paylaşma olanağı bulmaktadırlar. Bu nedenle insanoğlu, yaşam boyu öğrenme ve bilgi çağında kendisine ve çevresine katma değer oluşturma imkanına kavuşmaktadır.

Gelecek yüzyıldaki ekonomik büyüme sürecinin temel unsurlarının; rekabet gücü, verimlilik, toplam kalite yönetimi, eğitilmiş işgücü, bilgiye yönelik üretim, istihdam stratejileri ve yönetim kapasitesi gibi, bilgi ve teknoloji ağırlıklı olacağı bilinmektedir. Dolayısıyla eğitimin, beceri sahibi ve bilgiye odaklı iş gücü oluşturulmasında birincil araç olarak taşıdığı önem kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Ülkelerin vatandaşlarına sundukları eğitim imkanları her kademedeki bu alana ayrılan kaynaklarla ve eğitim yatırımlarıyla doğrudan ilişkilidir.

Bilgi Toplumunun Özellikleri

“Bilgi kuvvettir” diyen Bacon, yıllar önce bilginin ne kadar değerli bir kaynak olacağını görmüştür. Gerçekten günümüzde bilgi kişilerin, kuruluşların ve ülkelerin en önemli kaynağı haline gelmiştir. Ülkeler gelişmişlik düzeyine göre sınıflandırıldıklarında temelde bilgi üretmeleri ve tüketmeleri göz önüne

* Öğr. Gör.; Afyon Kocatepe Üniversitesi Bolvadin Meslek Yüksekokulu Bolvadin Afyonkarahisar.

alınmaktadır. Bilgiyi sağlıklı bir şekilde saklamak, işletmek ve zamanında kullanıcılara sunmak ülkelerin en önemli itici gücü olmaktadır. Bilginin tüketilmesi olağanüstü katma değer yaratan bir kaynaktır. Günümüzde dünyanın en zengin girişimcileri bilginin işlenmesi ile ilgili yazılımlar üretenlerdir. Bilgi için çalışan kişi ve kuruluşlar sanayi ürünü ve hizmeti üreten işletmeleri geride bırakır olmuşlardır.

Bilgi toplumu, bilginin sermaye, hammadde, enerji ve insan gücü gibi üretim unsurlarından biri haline dönüştüğü, ekonomide hammadde ve ürün olarak kullanıldığı, herkes tarafından paylaşıldığı, toplum içerisinde kültürel bir değer olarak kabul edildiği ve bilgi-iletişim teknolojisinin her alanda kullanılmaya başladığı toplum yapısı olarak tanımlanabilir. Yaşadığımız çağda, bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte ortaya çıkan bilgi toplumunun önemli özelliklerini sıralayacak olursak:

- Yoğun bilgi üretiminin gelişmesi ile bilgi sektörünün ortaya çıkması,
- Herkesin gereksinim duyduğu ve erişim hakkının olduğu bilgiye; daha hızlı erişim için altyapının kurulması,
- Kas ve makine gücünün yerini akıl ve düşünce gücünün alması,
- Bilgi toplumundaki nüfus yapısının öncelikle nitelikli ve bilgili insana duyulan gereksinimler temelinde şekillenmesi,
- Sürekli eğitimin ön plana çıkması,
- Sürekli yeni bilgilerin ve buna bağlı olarak fazla miktarda ve nitelikli yayınların üretilmesi,
- İletişimde ve bilgi erişimde zaman ve mekan sınırlılıklarının ortadan kalkması ile küreselleşmenin genişlemesi.

Bilgi Toplumunda Kütüphanelerin Rolü

Bilgi toplumunda en önemli görev üstlenen kurumlardan birisi kütüphanelerdir. Çünkü kütüphaneler bilgi ekonomisinin hammaddesi olan bilginin dağıtımından sorumlu temel kurumlardır. Bilgi teknolojisindeki gelişmeler diğer bütün kurumları olduğu gibi kütüphaneleri de derinden etkilemektedir, kütüphanelerin temel görevi olan bilgi yayma sürecini değiştirmektedir. Özellikle bilgi teknolojisindeki gelişmeleri

düşünecek olursak, bilgi teknolojisinin kütüphaneler üzerindeki etkisi daha kolay anlaşılabilir.

Kütüphanelerin temel işlevi olan bilginin sınıflandırılmasında ve dağıtımında bilgi teknolojisi devrim olarak adlandırılabilir. Bu sebeple kütüphanelerin içinde buldukları teknolojik değişimle başarılı olmaları için yeniden yapılanmaları zorunludur. Öyle görünüyor ki, paketlenmesi ve dağıtımında meydana gelen söz konusu değişimlere ayak uyduramayan ve yeniden yapılanma yoluna gitmeyen kütüphaneler bilgi toplumunda arzu ettikleri yeri alamayıp, saf dışı kalacaklardır. Bu çağ; teknolojiyle, endüstriyle, gereksinimleriyle bilgiye dayalı olarak sürekli gelişim içerisindedir. Kütüphaneler ve kütüphaneciler de bu sürekli değişimin yaşandığı toplum yapısı içerisinde yaşanan köklü ve hızlı değişime ayak uydurarak etkinliklerini sürdürmelidirler. Bilgiye dayalı bir dönüşüm sürecinin hakim olduğu, sürekli eğitimin ön plana çıktığı, bilgi teknolojilerinin günlük yaşamın parçası haline geldiği bilgi toplumunda, ekonomik imkanları sınırlı bireylerin bu yeni dünya düzenine uyum gösterebilmeleri ve onun bir parçası haline gelebilmeleri için kendilerine bir takım olanaklar sunulmalıdır.

Doğal olarak tek bir gerçek kütüphaneye bağlı kalmanın dışında birden fazla ağın bir araya getirdiği hizmetler ve kaynakların bileşimi olan sanal, dijital ve elektronik kütüphanelerdeki bilgi kaynaklarının nerede ve hangi formatta olduğuna bakılmaksızın, tanımlanması, yerinin belirlenmesi ve kullanılmasını sağlayan sözü edilen kütüphanelerde çalışan kütüphanecilerin rolü de bu değişimden önemli ölçüde etkilenmiştir.

Bilgi toplumunun en belirgin özelliklerinden biri işgücü ve meslek gruplarındaki değişimdir. Bilgi toplumunda bilgi tabanlı üretim, bilgi hizmetleri sektörünü ve buna bağlı olarak bilgi hizmetleri görevlilerinin üstlendikleri rolü ve toplum içerisindeki dağılım oranını da önemli ölçüde etkilemiştir. Kütüphaneler bilgi toplumunda bir kavram değişikliğiyle karşı karşıya kalmışlar, bu değişim yalnızca araştırma kütüphaneleri için değil, bilgi toplumu içerisindeki tüm kütüphane türleri için geçerli bir durumdur.

Bilgi toplumunda kütüphane kaynakları da sürekli olarak artmakta ve çeşitlenmektedir. İnternet, elektronik kitap, bilgisayar, DVD, CD, vb. Bu artış ve çeşitlenme kütüphanelerin hizmet politikalarını da etkilemekte, performans

değerlendirme, etkinlik ve verimlilik, toplam kalite yönetimi, yönetim bilgi sistemleri gibi kavram ve uygulamaların da kütüphane bünyesine girmesini sağlamaktadır.

Herkesin bilgi gereksinimi ve bilgiye erişim hakkı olduğu bilgi toplumunda özellikle halk kütüphaneleri toplumun hiçbir kesimine ayırım gözetmeden bütün bireylere ve kurumlara hizmet vermeyi sürdürmelidir. Bu

nedenle halk kütüphaneleri, ekonomik güçsüzlük ve teknolojik yetersizlik gibi olumsuzluklara sahip birey ve kurumların bilgiye erişimlerini sağlamalıdır.

Bilgi toplumuna geçiş sürecinde ülkemizde olduğu kadar gelişmekte olan birçok ülkede de kütüphaneler ve kütüphanecilerin yeniden yapılanma sürecine uyum sorunları yaşadığı görülmektedir. Bu süreçte kütüphanelerde meydana gelecek en önemli değişimler; elektronik kitap ve dergilerin kullanımının artması ile tam metin veri tabanlarının yaygınlaşması nedeniyle basılı kaynakların zamanla kullanımının azalması bilgi ağları aracılığıyla elektronik belge aktarımlarının gerçekleşmesi sonucu kütüphanelerin dermeye dayalı hizmet ve politikalardan erişime dayalı hizmet ve politikalara yönelmeleri biçiminde gerçekleşebilir.

Kütüphaneler toplumun her alanında gerçekleşen yeniliklere uyum sağlayamadıkları takdirde toplumun bilgilenmesindeki işlevlerini günden güne yitirebilecektir. Ülkemizdeki kütüphanelere kısaca bir göz atmak gerekirse; durumumuzun çok parlak olduğunu söylemek ne yazık ki mümkün değildir. Nitekim, özellikle halk kütüphaneleri bilgi teknolojisindeki hızlı gelişmelerle meydana gelen değişim rüzgârını henüz yakalayamamıştır.

Günümüzde bilgisayar teknolojisiyle, bilgiye, belirli bir zamana ve/veya mekana bağımlı olmaksızın her an ulaşılabilmektedir. Bu amaçla, vatandaşların bilgi alma yöntemi olarak yeni teknolojileri kullanmaları, toplumun tüm katmanlarına yayılmak zorundadır. Dünyadaki bilgi teknolojisindeki gelişmelere paralel olarak ülkemizdeki eğitim sistemi de yeniden yapılandırılmalıdır. Gelecek kuşaklarımızı, bilginin hızla yenilendiği ve erişildiği bir dünyaya hazırlamalıyız. Bunun için kütüphanelerimizde bilgiye ulaşma modelinden, bilgiye ulaşma ve kullanmayı öğreten modele geçiş yapılmalıdır. Avrupa Birliğine tam üye olma sürecindeki Türkiye'nin, genç ve dinamik nüfusu ile ekonomik bir güç oluşturabilmesi, bireylerini eğiterek bilgi toplumuna dönüşümü ile sağlanabilir. Bu, Türkiye'nin önündeki en önemli fırsatlardan birisidir.

Urbana Free Library Örneği

Urbana, Amerika Birleşik Devletlerinin Illinois eyaletine bağlı yaklaşık 50 bin nüfusa sahip bir şehirdir. Urbana Kütüphanesi Amerika Birleşik Devletlerinin Boston'da ilk devlet kütüphanesinin kurulmasından sadece yirmiüç yıl sonra yani 1897 yılına Main Caddesinde ikinci katta kiralanmış iki odalı küçük bir yapıda kurulmuştur. Kütüphanenin kuruluş tarihi bile Urbana da kütüphane kavramının çok önceleri anlaşıldığını göstermektedir. Kütüphane, 1893'ten 1917'ye kadar Urbana şehir merkezinde bir binadaydı. Bugünkü yapı verilen sermaye ile 1917 yılında Mari Busey tarafından kocası Samuel T. Busey'e anıt olarak inşa edildi. İlk kez 1975'te genişletildi. İkinci kez 2005 yılında genişletildi. Neredeyse 90 yıllık kullanıma rağmen kütüphanenin mekanı halen Illinois eyalet merkezindeki en iyi okuma olanağına sahiptir. Son bir yılda 16 bin kişi, kütüphanede düzenlenen 500'ün üzerinde eğitime katılmıştır. Urbana kütüphanesi 1897 yılında kurulmuş olup aynı yerdeki binaya belirli tarihlerde ilave yapılar yapılmıştır. Son bir yılda kütüphanenin personeli 104 000 üzerinde soruyu cevaplayıp, 16 000 kişi yaklaşık 500 programa katılmıştır. Urbana Kütüphanesi bulunduğu eyaletin halk kütüphanelerinin yüzde birine ve ulusal çaptaki halk kütüphanelerinin en iyi yüzde ikilik dilimine girmiştir. Kütüphane tamamen bilgi toplumunun niteliklerine uygun bir yapı taşımaktadır. Kütüphanenin kullanıcılarına sunduğu imkanlar.

- 230 000 üzerinde kitap,
- En çok satan kitaplar (*Best Seller*),
- Her türlü kitap koleksiyonu,
- Her yaştan çocuklar için kitaplar,
- 14 000 üzerinde video ve DVD,
- Eğitimsel filimler,
- 700 üzerinde dergi ve gazete aboneliği,
- 16 000 üzerinde CD ve sesli kitap,
- Çocuklar için 500 üzerinde CD ROM,
- 75 Bilgisayar,
- İnternet erişimi,
- Her yaş için düzenlenen eğitim programları.

Üç kattan oluşan kütüphanenin alt katını çocuk bölümü oluşturmaktadır.

Urbana Kütüphanesinin belki de ülkemizdeki kütüphanelerden temel farkın bu olduğu söylenebilir. Burada çocuklar bilgi toplumunun açılımıyla büyütecekleri birikimlerini bütün bir insanlığın yararına nasıl sunabileceklerinin heyecanını duymaktadırlar. Kütüphanede çocuk bölümünün olmasının temel nedeni, bölge halkına kütüphane alışkanlığının çocuk yaşta kazandırılmasıdır. Bir ana okulundan farksız olan bu bölüm yaptığı aktivitelerle çocukları ilgisini rahat bir şekilde çekebilmektedir. Böylece kütüphaneden yararlanma alışkanlığını çocuk yaşta vermek amaçlanmıştır. Çocuk bölümünde, çocuk kitapları, çocuklar için bilgisayarlar, çocukları bekleyen anne ve babalar için internet erişimli bilgisayarlar, kitap okuma bölümleri, çizgi filmler, filmler, DVDler, CDler, videolar, oyuncaklar, toplantı salonları, çocuklarla anne ve babalar için oyun oynama alanı vardır. Aylık faaliyet programına göre çalışılmaktadır. Örneğin, köpek korkusu olan çocuğun korkusunu giderebilmek için, kütüphaneye getirilen evcil bir köpek ve bununla ilgili bir hikaye anlatılmaktadır. çocuğun korkusunu yenmeye çalışmaktadırlar.

Giriş katında yeni kitaplar bölümü, sessiz okuma bölümü, dergi ve gazete okuma bölümü, korku kitapları bölümü, bilim kurgu kitapları bölümü, polisiye kitaplar bölümü, müzik Cdleri, DVD filmler ve personelin çalıştığı alanlar bulunmakta ve bu bölümlerden hizmet verilmektedir.

Üst bölümleri ise arşivbölümü(aile dosyaları, mikrofilmler, biyografiler, soyadı dosyaları, tarihi haritalar) danışma bölümü, grup ders çalışma odaları, gezi kitapları bölümü, biyografi kitapları bölümü, internet bölümü, fotokopi hizmeti ve indeks masaları vardır.

Kütüphane haftanın her günü açıktır. Ödünç verme süresi kitaplar, dergiler, CDler ve çocuk eğitim filmleri ve oyuncakları için iki haftadır. Eğitim filmleri ve çocuk videoları için ise bir haftadır. Diğer filmlerin süresi iki gündür.

Sonuç

Tarih boyunca bilgi hiç bir dönemde bilgi toplumundaki kadar önemli olmamıştır. Öyle ki, bir ülkenin gelişmişlik düzeyi, eskiden ürettiği çelik ve enerji miktarı ile ölçülürken artık; bilgi teknolojisi ile elde edilen, işlenen, iletilen, saklanan, bilgi miktarı ile ölçülmeye başlanmıştır. Bu yeni dönem, en çok bilgiyi üretip toplumun hizmetine sunan ülkelerin önde olduğu yüzyıl olacaktır. Bu sebeple yaşadığımız

bilgi toplumunda teknolojinin bu imkanlarını ve üstünlüklerini kavrayan ülkeler, kütüphanelerine büyük kaynaklar ayırmakta ve çok önem vermektedirler.

Ülkemizin de yaşadığımız bilgi toplumunda kütüphanelere büyük önem vermesi, ve kütüphanelerin teknolojik altyapısının bilgi toplumunun ihtiyaçları doğrultusunda yeniden yapılanması vazgeçilmez bir zorunluluktur. Genç ve dinamik nüfusun doğru eğitim politikaları ile yönlendirilmesi, Türkiye'nin rekabet gücüne olumlu katkıda bulunarak ülke kalkınmasını sağlayacaktır. İyi bir eğitim sistemi, güçlü bir bilgi toplumunun temel özelliğidir. Bilgiyi üreten ve verimli olarak kullanan ülkelerin söz sahibi olacağı, bunu yapmayan ülkelerin geri kalacağı bilgi toplumunda ülkeler her geçen gün eğitim sistemine büyük yatırımlar yapmaktadır.

Günümüzde halk kütüphaneleri sadece ders çalışılan ve ödevlerin yapıldığı hikaye, roman ve diğer eserlerin okunduğu yerler olarak değerlendirilmemelidir. Bu kütüphaneler, bilgi toplumunun bireylerinin yeni teknolojileri tanımaları ve kullanmalarına olanak sağlayacak mekanlar haline dönüştürülmelidir.

Sonuç olarak, ülkemizde ve dünyada yaşanan hızlı değişime uyum sağlayabilmek için, kütüphaneler çağın gereklerine uygun olarak yapılandırılıp bu değişim sürecine dahil olmalıdır. Bu sebeple ülkemizdeki çağdaş kütüphaneler inşa edilirken, Urbana Kütüphanesinin örnek alınması, kütüphanelerin katma değerini artırarak, verimliliği de yükseltecektir. Yükselen hizmet kalitesiyle birlikte halk kütüphanelerinde, bilgi toplumunun niteliklerine uygun çizgi yakalanmış olacaktır.

Kaynakça

Çakırer, M. A., (2002, Aralık). *Bilgi toplumunda e- öğrenim (e-learning) ve Türkiye'de uygulamasının avantajları*. VIII.Türkiye'de İnternet Konferansı, İstanbul'da sunulan bildiri. <http://inet-tr.org.tr/inetconf8/sunum/65.ppt> adresinden erişildi.

Tonta, Y., (1999). *Bilgi toplumu ve bilgi teknolojisi. Türk Kütüphaneciliği* 13, 363-375, 15 Ağustos 2005 tarihinde <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/biltop99a.htm> adresinden erişildi.

Rukancı, F. ve Anameriç, H., (2004). Bilgi toplumu ve toplumun bilgilenmesinde kütüphanelerin rolü. S. Arslantekin ve F. Özdemirci. (Yay. Hazl.). *Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler: Saga of*

Librarianship International Symposium Proceedings içinde (ss. 330-338).
Ankara: Ankara Üniversitesi DTCTF Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. 15
Ağustos 2005 tarihinde <http://www.humanity.ankara.edu.tr/bilgibelge/fr.html>
adresinden erişildi.

Şahin, M., (2004). *Yönetim bilgi sistemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

The Urbana Free Library. (1996-2005). 15 Ağustos 2005 tarihinde
<http://www.urbanafreelibrary.org> adresinden erişildi.

The Urbana Free Library (2005). *This Month at The Urbana Free Library*, 30(9).